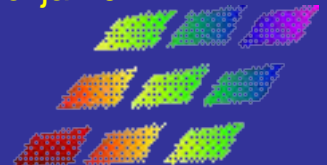

O kulturi ljekovitog bilja

Ivica Košak, dipl. inž.,
Wiesbaden 13. siječnja 2011.

Arheološko nalazište u Iraku (50000 p.n.e.)

uz ostatke
pračovjeka
pronađene biljne
vrste koje se i
danas primjenjuju
(stolisnik, sljez,
kičica...)

U potrazi za hranom čovjek je spoznao
ljekovita i otrovna svojstva biljaka koje
su ga okruživale

MEZOPOTAMIJA
5000 god. p.n.e.
mezopotamsku
kulturu razvijaju
Sumerani, svećenik i
liječnik i ljekarnik
liječenje bazirano na
vračanju i iskustvu

- Medicinski tekst na 660 pločica s podacima o lijekovima biljnog i životinjskog podrijetla. Spominju se datulja, smokva, med, luk, ječam, lan, čempres, cedrovina, hrastovo lišće...
- Ekstrakciju su provodili vodom, mlijekom, kvascem i uljem

**Glinena pločica (15x8 cm
2200.-2100. p.n.e.), (Irak)
*najstariji liječnički
priručnik tj. najstarija
poznata recepturna knjiga
sumerski liječnik urezao 12
recepata za masti i lijekove
za unutarnju primjenu***

Babilonci su se zanimali za uzgoj
ljekovitog bilja.

U 8 st. p.n.e. imali su botanički vrt s
biljnim vrstama iz 67 rodova.

EGIPAT

- Egipatska medicina dosegla je vrhunac 2000. p.n.e.
- PAPIRUS EBERS (1550. p.n.e.) ima najveću vrijednost (20,23 m dug, 30 cm širok) glavna knjiga staroegipatske medicine i farmacije knjiga o pripremanju lijekova za sve bolesti napisana na hijeratskom pismu u svrhu učenja recepti svrstani prema bolestima sadrži nazive nekoliko stotina ljekovitih biljaka

KINA

Car Shen-nung (2838.-2698.
p.n.e.)

- prvi sakupljač ljekovita bilja “božji ratar”

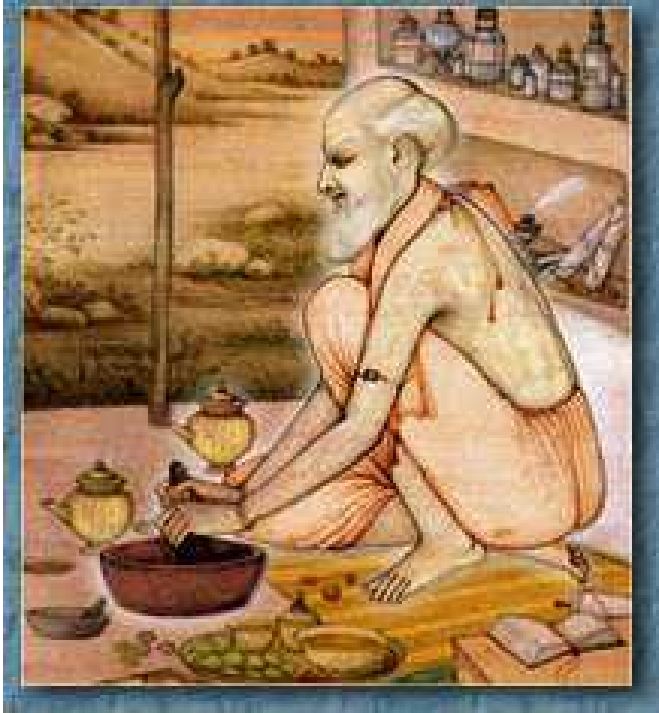
Knjiga PEN TS‘AO KAN
MU (1578. n.e.)

11000 recepata

1892 ljekovita
sredstava 1160
ilustracija

Li Shizhen (1518.~1593.)

INDIJA

- Brahamsko razdoblje (800. BC – 1000.) temeljeno na vedskom znanju
- ČARAKA-SAMHITA opisuje više od 200 ljekovitih droga razvrstanih prema terapijskom učinku
- SUŠRUTA-SAMHITA opisuje 760 ljekovitih biljaka smatraju je ljekarničkom knjigom i farmakopejom drevne Indije

IRAN I ARPSKE ZEMLJE

Ibn Sina (arap. ابن سينا),
punim imenom Abu Ali al-
Husain ibn Abdallah Ibn-e
Sina,

poznat i kao Avicena,
vodeći je islamski filozof i
neoplatonist.

"Kanon medicine" (*Al-Qanun fi al-Tibb*)

standardno djelo
na većini
srednjovjekovnih
učilišta i "Knjiga
ozdravljenja"
(*Kitab aš-Šifa*),
filozofska i
znanstvena
enciklopedija.

El Libro de las triacas (Kitâb al-diryâq)

Traducción árabe del Libro de las Triacs, de Galeno. Representa múltiples plantas y un farmacéutico recogiendo la resina de un árbol (Ms árabe 2061, Biblioteca Nacional de París)

Mithridates VI. (* 132 p.n.e. † 63 p.n.e.), kralj Pontusa u Maloj Aziji, imao razloga da se boji otrova i napada vlastite obitelji kai i iz okoline, jer je vjerojatno kao tinejdžer otrovao oca i majku da bi došao na vlast. Uz pomoć svog osobnog liječnika, sastavio je recept za sirup do 54 sastojaka, uključujući i "čarobne" sastojake kao što su krv patke, zmiје i meso žabe. Arapski (perzijski) ljekarnici dodaju i opijum. Recept je dalje razvijan i pod različitim nazivima poznat kao eliksir do danas.

Zutaten:

Amis	Αμύγδαλα (αμύγδαλα)	Αμύγδαλα	اميدون
Chinaschokolade	Σοκολάτα κίτρινη	Çikolata	شوكولاته
Fenchel	Παστέλιον φακή	Kuzunbaki	كزبرة
Ingwer	Ζαχαρωμένο ριζόμορφο	Zencefil	زنجبيل
Münchener Pfeffer	Πικρό πιπέρι		
Galante-Alpink	Σκόνη γαλιάνης	Gağanoz	گاجانوز
Galante-süßholz	Αγριο γλυκισμένο	Havuçlar	هافوچلار
Golbunz	Çarçafca (golbunz)	Zerdeçli	زردچين
Gewürznelk	Ανθούρα (gewürznelk)	Karabiber	كبابير
Bliese	Κουρκούμ (bliese)	Dut	دوت
Hofig	Hofig	Bil	بيل
Indigo	Ανθούρα (indigo)	Çiçiri	چيچيري
Karminrot	Çiçiri (karminrot)	Kahve	قهوه
Kanarienschau	Τομάτα (kanarienschau)	Sarı Halıza	سارو حاليزا
Kübschenpfeffer	Çiçiri (kübschenpfeffer)	Kahve	قهوه
Kokosmilch	Çiçiri (kokosmilch)	Hacıhalıza (kokos)	هاجو حاليزا
Koriander	Çiçiri (koriander)	Kiçik	كيچيك
Kümmel	Çiçiri (kümmel)	Karyota	كاريوتا
Schwarzdillmilch	Çiçiri (schwarzdillmilch)	Çocukları	توتوكولاري
Muskatblüte	Çiçiri (muskatblüte)		
Mandl	Çiçiri (mandl)	Süze	سوزه
Muskatöl	Çiçiri (muskatöl)	Hacıhalıza (mandl)	هاجو حاليزا
Kirschlorstern	Çiçiri (kirschlorstern)		
Nymphenburg	Çiçiri (nymphenburg)	Kamışlılar	كاميشلار
Myrrhe	Çiçiri (myrrhe)	Mısır	ميسور
Orangeblüte	Çiçiri (orangeblüte)	Fenekel çiçeği	فانكيل تسيچي
Isfahan Nulgia	Çiçiri (isfahan nulgia)		
Phifler	Çiçiri (phifler)	Kavunlar	كافونلار
Pizzai	Çiçiri (pizzai)	Yarımalar	ياريمالار
Bonanzeschokolade	Çiçiri (bonanzeschokolade)	Fenekel, kofçağa	فانكيل, کوفچاغا
Rhodarber	Çiçiri (rhodarber)	Rover	روفر
Biberausköle	Çiçiri (biberausköle)	Hıyranın	هيرانين
Sütra	Çiçiri (sütra)	Sütra	سوترا
Seef	Çiçiri (seef)	Hacı	هاجو
Senna	Çiçiri (senna)	Sturak	ستوراك
Süßholz	Çiçiri (süßholz)	Myrra	ميررا
Vanille	Çiçiri (vanille)	Vanilya	فانيليا
Zitr	Çiçiri (zitr)	Tarçın	تارچين
Zyperrig	Çiçiri (zyperrig)	Jupink	جوپينك

IDSTEIN 1009.

AUSLÄNDERBEIRAT DER STADT IDSTEIN

Gesundheitstage Idsteiner Land, 26. und 27. September, Stadthalle Idstein von 10:00 bis 18:00 Uhr

ZIVILISATIONSKRANKHEITEN RECHTZEITIG ERKENNEN UND RICHTIG BEHANDELN ZUR VERMEIDUNG SCHWERER FOLGEN.

Übergewicht, hohen Blutdruck, erhöhten Blutzucker oder zu hohe Blutfette einfach feststellen und Handlungsbedarf erkennen.

YAŞAM TARZI HASTALIKLARI ÖNCE DEN TANIMAK VE DOĞRU TEDAVİYİ UYGULAMAK İÇİN.

Aşırı kilo, yüksek tansiyon, sekerhastalığı veya kan lipidi (kolesterol) tespit edip tedaviyi uygulamak.

BOLJE SPRIJEČITI NEGO LIJEČITI!

Pazite na svoj tlak, šećer ili holesterin i ustanovite kada Vam je potrebna pomoć.

БОЛЕЗНИ ЦИВИЛИЗАЦИИ СВОЕВРЕМЕННО ВЫНОСЯТ ПРИГОВОР И ПРАВИЛЬНО ОБРАЩАЮТСЯ ДЛЯ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ТЯЖЕЛЫХ СЛЕДУЮТ.

Избыточный вес, высокое кровяное давление, повышенный кровяной сахар или слишком высокие кровяные жиры просто усугубляют и упускают требование действия.

ENFERMEDADES DE CIVILIZACIÓN A TIEMPO RECONOCEN Y BIEN TRATAN A LA EVITACIÓN DE CONSECUENCIAS PESADAS

El exceso de peso, la tensión arterial alta, azúcar de sangre aumentado o lípidos de sangre demasiado altos simplemente constatan y reconocen necesidades de acción.

Apothke im Emstal

Dr. Agha Fassili
Inhaber

Schulbacher Str. 20
34123 Waldems-Eich

Tele: 05426 - 51615
Fax: 05426 - 51614

E-mail: foechli@emstal.de

MIGRANTEN AUF DEM WEG ZUR GESUNDHEIT

Eine Informationsveranstaltung im Rahmen der Ausstellung „GESUNDHEITSTAGE IDSTEINER LAND“ für ausländische Mitbürger zu grundsätzlichen Aspekten der Gesundheit und der medizinischen Versorgung. Unser Ziel ist die Information und die Gewinnung von engagierten MigrantInnen als interkulturelle GesundheitsmediatorInnen.

'Aggregator' (Pseudo-Serapion) Ali Ibn al-Husain Ibn al-Wafid (997.-ca.1074.)

- Latinski prijevod Abrahama od Tortose “*Liber Serapionis aggregatus in medicinis simplicibus*”

»Liber de simplicibus Benedicti Rinij« 1415.

Jedan od najstarijih leksikografskih radova iz tog prvog doba (15. i 16. stoljeće) naše leksikografije jeste golem botanički arapsko-grčko-latinsko-hrvatski rječnik (Liber de simplicibus) koji se čuva u Veneciji. Donedavna se autorstvo toga rječnika pripisivalo mletačkom liječniku Benedictu Riniju i njegovo pisanje stavljalalo se u 1415, ali je sada utvrđeno, da ga je oko 1449 pisao u Zadru zadarski liječnik *Nicolò Roccabonella* . Kako ovo djelo donosi uz tekst i slike pojedinih biljaka, ono je naš prvi slikovni rječnik.

- U knjizi *Liber de simplicibus*, sa slikama pojedinog bilja dodana su imena u različitim jezicima, pa i u hrvatskom, dakako vrlo stara imena, kao: zvončac, dabčac, žultenica, podsolnac, mačur, oralj — nokat, pasje mliče, tkunja, volči bob, telsti koren, bulče jabolka i sl.

HRVATSKO BILJNO
NAZIVLJE
ANALIZA
HRVATSKOG
BILJNOG NAZIVLJA
U DJELU
LIBER DE
SIMPLICIBUS
BENEDICTI RINIJ

Hoch des heylig Menschlichen Vberlebens

Ueb/

Kreutterbuch

Des Ehrn und Hochachtbaren Herrn

BARTHOLOMÆI Carrichters /

Ordland der Röm. Kayserl. Maj. Maximiliani des Andern / Erb-
Medici. und Hoff. Doctori :

Darinn die Kräutter des Teud-

schenlands / auß dem Reich der Natur / nach
seiner art der Historischen Eintheilung
sehr genau beschrieben.

Durch Philomusum Anonymum allen

Liebhaberen der Teudischen Gewächse zu
nützlichem Gebrauch / dardurch er auß dem Reich
der Natur / seiner art nach beschrieben worden.

Nachmals durch Doctorem Toxicen

allen Medicis, Pharmacopis, und Chyrurgis,
nach andern sehr seltenen Kunst gelehrt.

Wol Kayserslicher Medicus Generalis
und Hofen Rath.

gedruckt zu Frankfurt am Main /

Im Verlegung Thomae Stuberii Buchhändlers daheim.

M. D. C. I. I.

Iz samostanskih
knjižnica 16. i 17. st.

Pedanius Dioskorid,
1. Stoljeću n.e.
opisuje u 7 knjiga,
sve poznate lijekove
antičkog svijeta,
učinak od preko 500
biljaka na vlastitu
intuiciju i iskustva.
Ovaj rad je bio u 17.
stoljeću neopoziva
osnova lijekova i
farmakologije.

KARLOBAŠKE LJEKARUŠE

KNJIGE OD LIKARIJE

FAKSIMIL I OBRADA DVIJU LJEKARUŠA
PISANIH HRVATSKOM CIRJLICOM

RASPRAVE I GRAĐA
ZA POVIJEST ZNANOSTI

KNJIGA 9

ZAGREB, 2009

RASPRAVE I GRAĐA
ZA POVIJEST ZNANOSTI

KNJIGA 10

ZAGREB, 2010

Izvorne hrvatske ljekaruše do 15. stoljeća nisu sačuvane.

Prva karlovačka ljekaruša, po svom zapisničaru nazvana Pribimnićeva (redovnik, seoski svećenik?), napisana je godine 1603. na ikavskom području.

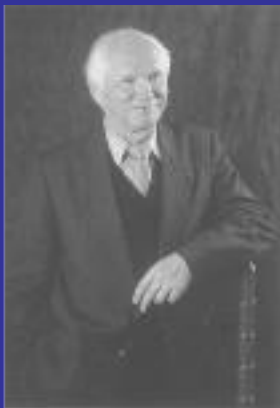
Ima 31 ispisanu stranicu, formata 19 x 23 cm, s 5.000 riječi i 20.000 znakova.

Najstariji do sad poznat **rukopis** medicinskog sadržaja u Hrvatskoj je jedan pergamenski fragment (napisan dalmatinskom beneventanom) iz djela ***Etymologiarum sive ... Isidora Seviljskog*** iz 10./11. stoljeća.

Čuva se u Dubrovniku.

Enciklopedijsko djelo Isidora od Seville (560.-636.), Etymologiarum sive Originvm libri XX napisano je oko 623. (630. ?).

Fragment rukopisa kojeg je dešifrirao prof. dr. *Mirko Dražen Grmek*. (Krapina, 1924. - Pariz, 2000.)

Tekst sadrži recepturu za liječenje od ujeda insekata, fragment se smatra **najstarijim pisanim ljekarničkim dokumentom pronađenim kod nas**.

Potječe iz 10/11. iz djela **Etimologija Isidora Seviljskog** stoljeća. napisan dalmatinskom beneventanom u nekom od samostanskih skriptorija, poslužio je kao dopuna učvršćenju u koricama jedne inkunabule. Pronađen je prilikom njzine restauracije.

Priprava lijekova u Dubrovniku, kao i na Orijentu, bila je u rukama ljekarnika, a ne liječnika kao što je bio običaj u Europi.

U sklopu franjevačkog samostana u Dubrovniku osnovana je 1317. g. ljekarna, koja je isprva bila ljekarna što se bavila prodajom ljekovitih trava, a kasnije su se tu prodavali i pravi lijekovi.

Na pročelju rodne kuće Marka Antonija de Dominisa u Rabu

Prvo medicinsko djelo na hrvatskom jeziku, je napisao dubrovački dominikanac, prirodoslovac, učitelj filozofije i retorike Ignacije Akvilin (Ignacije Aquilini) još 1705. *“Kućni liječnik“*, Djelo je sastavljeno u stihovima. Sadržajem nadmašuje mnoga prethodna i naknadna medicinska stručna izdanja. **Ostalo je u rukopisu** i čuva se u dominikanskoj knjižnici Dubrovnik.

Medicina ruralis illiti vrachtva ladanyszka

je **prvo tiskano izvorno** stručno medicinsko djelo, objavljeno 1776. autor je varaždinač *Ivan Krstitelj Lalangue* *banski liječnik i fizik Varaždinske županije.*

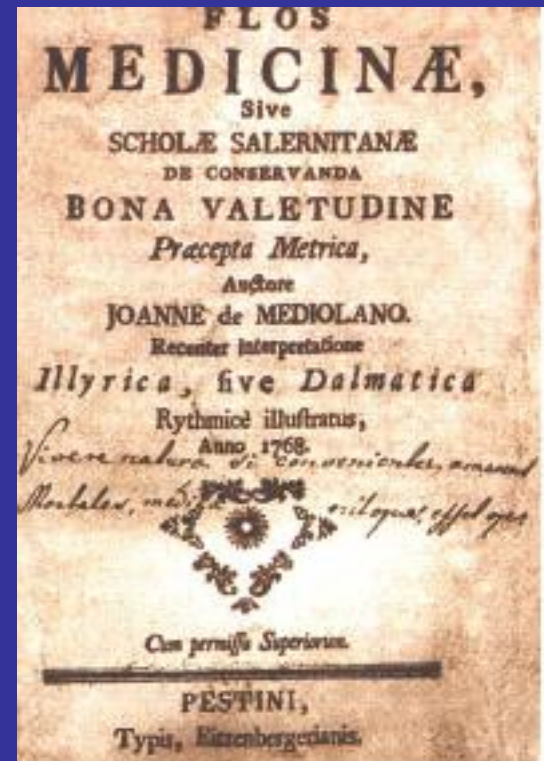
U knjizi I.K. Lalangue piše da »iako živi u Varaždinu, mnogo je toga prihvatio od onog što je pročitao u stranim knjigama«.

Ta je knjiga bila ponajprije - "...namijenjena seljacima i najširem puku sa željom da ih pouči o načinu čuvanja zdravlja i liječenju dostupnim načinima i lijekovima koje sami mogu prirediti kod kuće".

Fra Emerik Pavić je u Budimpešti godine 1768. objavio prijevod sa latinskog - CVIT LIKARIJE, i tu je ingeniozno preveo savjete u formi stihova...

Original se zvao FLOS MEDICINAE djelo salernske škole, korišteno još od 8. stoljeća u Italiji (empirijska medicina).

**Zašto čovik na svitu umire,
Kom žalfija u vrtu izvire?
Lika nema na svitu takvoga
Od polaska da liči smrtnoga.
Sve žalfije žile pokripljuje
I drhtanje ruku odnimljuje,
A groznicu jaku zadavljuje,
Kad čovika ona napastuje.
Spikinarda, tašci i žalfija,
Ren i pelin a i bilunija
Ozdravljaju s vakog drhtavoga,
Sve s pomoćom mogućega Boga.**

Flora Dalmatica

Prof. Roberto de Visiani

(Šibenik, 9. travnja 1800. -
Padova, 4. svibnja 1878.),

dugogodišnji ravnatelj
botaničkog vrta Padovi.

Napisao je djelo „Flora
Dalmatica” u tri velika toma.

U njoj je obradio 2250 biljnih
vrsta.

Po prvi put je opisao 60 novih
vrsta i 5 novih rodova biljaka.

SVEUČILIŠTE U
ZAGREBU

Farmaceutski fakultet jedan je među najstarije osnovanim fakultetima u Hrvatskoj.

Rješenjem cara i kralja Franje Josipa I. od 4. listopada 1882. i Naredbom Kraljevskog zemaljskog vladina odjela za bogoštovje i nastavu od 11. listopada iste godine.

Nastava farmacije na Sveučilištu u Zagrebu započela je 1882. osnivanjem "farmaceutskog učevnog tečaja" na Zagrebačkom sveučilištu, a pri tadašnjem Mudroslovnom fakultetu.

„Pouka o načinu čuvanja zdravlja i liječenju dostupnim načinima i lijekovima koje sami mogu prirediti kod kuće“

Hvala na pažnji!

Ivica Košak, dipl. inž.,
Wiesbaden 13. siječnja 2011.

